

3. Річинський Арсен. На манівцях // Український богослов.- Вип.2. – К., 2003.
4. Лотоцький О. Національний елемент в християнстві // Духовна Бесіда. – 1925. - №2.
5. Филипович Людмила. Етнологія релігії. – К., 2000.
6. Слобідський Серафим, протоієрей. Закон Божий. – К., 2003.

П. КРАЛЮК (Острор)

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА РЕЛІГІЙНОГО В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО

Однією з проблем, яка найбільше цікавила А.Річинського, було питання про роль національного моменту в релігійному житті, про співвідношення національного й релігійного. Це питання так чи інакше розглядалося в ряді його праць, зокрема "На манівцях", "Проблеми української релігійної свідомості" та інших. На дане питання звертали увагу дослідники, зокрема, А.Колодний, О.Саган, Л.Кондратик, П.Яроцький, аналізуючи творчість А.Річинського.

Розглядаючи погляди мислителя на вказану проблему, варто зазначити, що вони формувалися під впливом двох основних чинників. Перший чинник - православна релігійність А.Річинського, яка була закладена ще в дитинстві. Адже він виховувався в родині священика, а це не могло не позначитися на його поглядах. А.Річинський завжди шанобливо ставився до релігійної традиції, неодноразово акцентуючи на цьому увагу.

Проте не можна вбачати в його особі догматика-ортодокса, який сліпо дотримується канонів. Тут приходимо до другого чинника - українського національного руху. А.Річинський під впливом різноманітних факторів сформувався як національно свідомою особистістю. Він сам брав участь в національному українському русі під час визвольних змагань 1917-1920 рр., а в міжвоєнний період був одним із активістів "Просвіти" на Волині.

Дія цих чинників призвела до того, що А.Річинський намагався поєднати не зовсім поєднувані речі - релігійне та національне. Принаймні, він сподівався знайти тут якийсь оптимальний синтез.

Очевидно, варто мати на увазі, що національний символічний світ (національна уявна спільнота) в певному сенсі є альтернативою релігійному символічному світу. На це не безпідставно звертав увагу Б.Андерсон [1, 29-36]. Про це також говорили релігійні діячі.

А.Річинський не погоджувався з думкою священників, передусім католицького віровизнання, "що національний рух, спрямований на забезпечення... "земних" інтересів народу, має відійти на другий план перед релігійною вірою, яка стремить до загального, вічного щастя". На його думку, "такий погляд, послідовно розвинений, призводить до легковаження або й цілковитої негації національного моменту, як мирського, "суєтного", що сміє відтягати побожного християнина від головної його мети - спасіння душі" [2, 20].

Схоже, А.Річинський відгадував сенс "ненаціональної" позиції духовенства, яке в такий спосіб ставило конфесійні інтереси вище національних, вважаючи, що національне має підпорядковуватися конфесійному. Така позиція ним категорично не сприймалася. Він звертав увагу на ті процеси, які відбувалися в суспільному житті і які, на його думку, не варто ігнорувати. "Нині ж ми є свідками, - писав він, - процесу, спрямованого до самовизначення нації не тільки в політичному, але ще більше - в духовному відношенні". Ігнорування ж цієї тенденції, яку А.Річинський вважав "природною", веде до "своєрідного релігійного інтернаціоналу". Проте такий "інтернаціонал" може існувати лише в теорії. На практиці маємо інакшу картину: християнство в своїх різновидах "засвоюється кожним народом інакше й набуває у кожного своєрідних національних прикмет; у свою чергу, воно впливає на формування національного характеру тих народів, які були довший час під його виховавчим впливом" [2, 20].

З наведеними міркуваннями важко не погодитися. Дійсно, та чи інша течія християнства, прийшовши до того чи іншого етносу, намагається адаптуватися. При цьому вона приймає певні традиції, що існують серед цього народу. В такий спосіб відбувається "етнізація" чи "націоналізація" християнства. Тобто реально християнство не може існувати в "чистому вигляді", а може існувати в певній національній формі. А.Річинський вважав (і цілком справедливо), що ця національна форма чи не найбільше виявляється в обрядовій сфері. У той же час ідеологічна сфера є "відносно чистою" від етнічних впливів.

У праці "Проблеми української релігійної свідомості" А.Річинський багато уваги приділяє конкретним виявам релігійності українців. Зокрема, він акцентує увагу на тому, що в плані обрядовому вони зберігають чимало дохристиянських елементів. І саме цей "язичницький" пласт чи не найкраще виражає українську ментальність (3).

Значну увагу звертає А.Річинський і на мову богослужіння, послідовно відстоюючи при цьому думку, що такою мовою має бути

мова народна. Як відомо, А.Річинський був одним із активістів, які виступали за українізацію православної церкви на Волині в міжвоєнний період. При цьому українізація передбачала перехід саме на українську мову богослужіння.

Водночас А.Річинський справедливо зазначає, що та чи інша релігія (передусім малися на увазі різновиди християнства), будучи прийнятою певним етносом, справляла вплив на нього, ставала важливим чинником формування його ментальності, національного характеру. Дійсно, релігія, яка орієнтує на безкритичне сприйняття своїх положень, достатньо ефективно впливає на творення символічного світу, який, зі свого боку, "запрограмує" діяльність представників етносу, пропонуючи ті чи інші "сценарії поведінки".

Із вищесказаного бачимо, що А.Річинський певним чином усвідомлював "конфлікт" релігійного та національного. Він відзначав той факт, що священнослужителі не сприймають ідею рівності національного й релігійного чинників, вважаючи релігійний чинник домінуючим, а національний - другорядним чи маргінальним.

А.Річинський же веде мову про рівноправність релігійного та національного. Він вважає, що вони здатні впливати одне на одного: мовляв, релігія здатна "онаціональнюватися" (вплив національного чинника) й водночас у свою чергу впливати на національний характер. У даному випадку А.Річинський обстоював їх гармонійну взаємодію. Саме тому він робив такі висновки: "Отже, релігія й національність перебувають під обопільним життєдайним впливом, а їх походження в глибинах людської душі є дуже близьким; тому лиш їхня гармонія - не нехтування котроїсь із них - забезпечує творчий розвиток і людини і нації" [2, 20].

І все ж такий висновок А.Річинського видається дещо дискусійним. Тут, швидше, маємо намагання видавати бажане за дійсне.

Використані джерела

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. - К., 2001.
2. Річинський А. На манівцях // Український богослов. - 2003. - №2.
3. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. - К.-Тернопіль, 2000.